

FRANKRIJK

---

tekst Jan Loos
foto's Yves Adams (Vilda)
 Rollin Verlinde (Vilda)
 Office de Tourisme du Lac du Der
 P. Bourguignon
 Wouter Pattyn (Naturalight)

Lac du Der

In de ban van de 'dames grises'

De Noord-Franse 'région' Champagne-Ardenne is in alle opzichten een bruisende regio. Sinds de benedictijner monnik Dom Pérignon er in de Middeleeuwen de 'méthode champenoise' uitdacht, zijn bubbels en roemrijke champagnehuizen er niet meer weg te denken. Reims is behalve hoofdstad van de champagne ook de stad waar de Franse koningen traditiegetrouw werden gekroond. De imposante kathedraal, nauwe steegjes en overhellende vakwerkhuisjes ademen er, net zoals in Sedan en Troyes, geschiedenis.

Kraanvogels zijn de grootste Europese vogels. Ze zijn 1,20 meter hoog en hebben een vleugelwijdte van 2,20 meter. Een volwassen kraan weegt 4 tot 6 kilogram.

Hoewel stukken recenter, staat ook het Lac du Der al stevig op de kaart. In voor- en najaar kijken natuurliefhebbers er hun ogen uit wanneer de ochtenden en avondluchten opgeschrikt worden door het krijsende geschreeuw en de mysterieuze vlucht van tienduizenden kraanvogels. In maart maken de enorme vogels elkaar hier ook dansend het hof. Adembenemend mooi!

DE GRILLEN VAN DE MARNE

Na verwoestende overstromingen in 1910, 1924, 1955 en 1966 gingen in Parijs en de Champagnestreek stemmen op om voor eens en altijd paal en perk te stellen aan de grillen van de Marne, die in Parijs uitmondt in de Seine. Alleen de aanleg van een reusachtig meer, dat kon dienst doen als bufferbekken voor piekdebieten op de Marne, kon 's winters de Parijzenaars droge voeten verzekeren en 's zomers een voldoende waterniveau in de Seine garanderen. Voor de aanleg van zo'n kunstmatig meer werd

gezocht naar een terrein dat niet te ver van de loop van de Marne lag, dat qua reliëf geschikt was én bovendien schaars bewoond. Uiteindelijk viel de keuze op een zone rond het piepkleine dorpje Chantecoq.

DE NATUUR BEDWONGEN

Na tien jaar bouwen door niet minder dan 800 arbeiders was het Lac du Der-Chantecoq, een reusachtig waterreservoir van maar liefst 4 800 hectare, een feit. Sinds 1974 zorgen stuwen en sluizen op de Marne ervoor dat het teveel aan water via een enorm toevoerkanaal naar het Lac du Der wordt afgevoerd. Het meer zelf is in feite een reusachtig bassin dat begrensd wordt door natuurlijke hellingen aan de oostkant en zware dammen over een totale lengte van 22 km aan de westkant – die zijn tot 20 meter hoog en aan de voet tot 130 meter breed.

Bij het begin van de winter, in december, staat het waterpeil in het meer doorgaans

erg laag. De diepste delen van het meer zijn dan nauwelijks 5 meter diep. Naarmate de winter vordert en het voorjaar extra natigheid brengt, loodst het aanvoerkanaal steeds meer Marnewater naar het meer en stijgt de waterspiegel in het Lac met maximaal 15 meter. In juni bereikt het water zijn hoogste peil. In Steden als Saint-Dizier, Vitry-le-François, Châlons-en-Champagne, Eprenay en Château-Thierry, die stroomafwaarts van de watervang op de Marne liggen, wordt op die manier heel wat waterrelende voorkomen. Maar het beschermend effect strekt nog veel verder, tot zelfs in Parijs, bij de samenvloeiing van de Marne en de Seine.

Lac du Der kan tot 350 miljoen kubieke meter water opslaan. In zomer en herfst, als er minder neerslag valt en de beddingen van Marne en Seine bijna droog dreigen te vallen, geeft het meer langzaam zijn water weer af aan een al even indrukwekkend afvoerkanaal richting Marne. Door die gecontroleerde afvoer kan men dan stroomafwaarts een minimum-waterniveau handhaven in zowel de Marne als de Seine. Tegen begin december is het meer weer bijna leeg en de buffercapaciteit dus maximaal, om opnieuw periodes van hevige neerslag en plotse dooi het hoofd te kunnen bieden.

VERZONKEN DORPEN

De aanleg van het Lac du Der betekende echter niet alleen gemoedsrust voor de Parijzenaars, maar ook rampspoed voor de plaatselijke bevolking. Het knusse landschap met eikenbossen, zacht glooiende weilanden en sfeervolle vakwerkdorpen veranderde in een immense waterkom. De dorpen Chantecocq, Champaubert-aux-Bois en Nuisement-aux-Bois werden brutaal van de kaart geveegd. De meer dan 300 inwoners zagen hun hele hebben en houden opgeslorpt worden door het wassende water.

Bij uitzonderlijk lage waterstand kan je nog de grondvesten van de verzonken huizen ontwaren. Van Champaubert-aux-Bois rest nog de hoger gelegen kerk, die vandaag uitkijkt over het meer. Enkele gebouwen van Nuisement-aux-Bois werden, op initiatief van de dorpsbewoners en met een

onvoorstelbaar engelengeduld, steen voor steen ontmanteld en heropgebouwd naast het Musée du Pays du Der, als stille getuigen van de prijs die de dorpelingen betaalden.

STRAND MET STRONKEN

Ook het massieve Forêt du Der betaalde het gelag: meer dan 1 000 hectare waardevol eikenbos werd gekapt en onder water gezet. Bij laag water komen de resterende stronken in de oeverzone bloot te liggen. Een wel bijzonder surrealistisch beeld!

VIJAND WORDT BONDGENOOT

Betekende water in vroeger tijden een voortdurende dreiging voor de hele regio, dan blijkt het sinds de aanleg van het meer ineens een troef te zijn. Van zodra de zon haar opwachting maakt, kleuren honderden zeilboten het Lac du Der. Maar ook andere waterratten zoals windsurfers, vissers en roeiers halen hun hart op in één van de grootste kunstmatige meren van Europa. De combinatie van water, zon, moderne haventjes en een handvol stranden lokt horden toeristen die zo de hele regio ineens een economische opkikker geven.

CULTUUR SNUIVEN

Ook cultuurliefhebbers komen hier ruimschoots aan hun trekken. 'Le pays du Lac du Der' ligt immers bezaaid met talloze lieflijke, ingeslapen dorpjes die tijdens de zomermaanden baden in een kleurrijke bloemenweelde. Blikvangers zijn de huisjes opgetrokken in de typische 'pans de bois'-bouwstijl, waarbij klei, stro, een geraamte van eikenhout en houten dakpannen het uitzicht bepalen. Het resultaat oogt bijzonder pittoresk. Uniek in Frankrijk is bovendien dat deze burgerlijke architectuur zelfs terug te vinden is in de religieuze gebouwen zoals kerken en abdijen. De toeristische 'Route des églises à pans de bois' voert je niet alleen langsheen alle architecturale pareltjes, maar brengt je ineens ook in de mooiste dorpjes.

Wie zich helemaal wil verdiepen in de rijke geschiedenis van de regio, kan een bezoekje brengen aan het 'Musée du Pays du Der' in Sainte-Marie-du-Lac-Nuisement. Je vindt er onder meer een maquette van de verzonken dorpen én – in open lucht dan –

De prachtige vliegformaties en de schetterende trompetroep maken van elke kraanvogelobservatie een natuurbeleving die blijft nazinderen!

Het Lac du Der ontleent zijn naam aan het Keltische 'dervos', wat 'eik' betekent. Voor de aanleg van het meer werd bijna 1 000 hectare eikenwoud gekapt, onderdeel van het nog veel grotere Forêt du Der.

De mooiste versiering van de kraanvogel is zijn 'sleep'. De cancan-veren rond zijn achterste zijn in feite vleugelpennen in rust.

De gigantische, dubbeldekse observatiepost op de Site de Chantecoq is de Rolls-Royce onder de vogelkijkhutten. Maar ook deze ruime kijkhut aan Etang des Landres is een bezoekje méér dan waard.

enkele authentieke gebouwen, waaronder de heropgebouwde kerk en de smederij van Nuisement-aux-Bois.

Daarnaast omvat het museum nog een amussante tentoonstelling over oude ambachten, een bijzonder levendige kolonie huiszwaluwen (althans in voorjaar en zomer), een insectentuin, een kruiden- en moestuin met 'vergeten groenten', een duiventoren, een mooie educatieve amfibieënpool en de onvermijdelijke souvenirwinkel. Ook de boeiende, Nederlandstalig ondertitelde filmvoorstelling over de aanleg van het Lac du Der is beslist een ommetje waard.

WALHALLA VOOR VOGELS

Onder vogelkijkers is 'den Der' een begrip. Lac du Der maakt deel uit van 'les Etangs de Champagne Humide', een complex van waterplassen dat door de conventie van Ramsar erkend werd als uiterst waardevolle 'wetland'. Met zijn 255 800 hectare is dit waterrijke gebied overigens de meest uitgestrekte Ramsar-zone in Frankrijk. In piekperiodes biedt het plassencomplex onderdak aan meer dan 200 000 vogels.

Het Lac du Der vormt, samen met de omliggende vijvers, weilanden, akkers en bossen, een geschikte broed-, nest- of pleisterplaats voor meer dan 270 vogelsoorten, 40 soorten zoogdieren, 45 soorten libellen en 20 soorten amfibieën en reptielen. Er werden ruim 200 soorten planten gedetermineerd.

In de lente gonst het van de drukte in de oeverzones en de omliggende weilanden, die wel omgetoverd lijken in een kraamklinik voor weidevogels. Grote waadvogels als blauwe reiger, kleine en grote zilvereiger en tal van steltlopers, waaronder bosruiter en watersnip, schuimen 's zomers de modderige vijverranden af op zoek naar voedsel.

Helemaal fenomenaal wordt het Lac du Der pas wanneer samen met de herfst ook de trekvogels hun intrede doen. Rietganzen, kolganzen, wilde en kleine zwanen, diverse eenden, brilduikers en zaagbekken; ze passeren allemaal de revue. De enorme wateroppervlakte en de vele eilandjes zorgen ervoor dat zowel overwinteraars als passanten op weg naar het zuiden graag vertoeven in

de buurt van het meer. Maar dé revelatie van het Lac du Der zijn ontegensprekelijk de kraanvogels...

KRAANVOGELS STELEN DE SHOW

Kraanvogels broeden in Scandinavië en Polen en verder oostwaarts tot diep in Azië. Ze houden van weidse vochtige landschappen zoals rietvelden, beekdalen, venen en moerasbossen. De favoriete nestplaats van een kraanvogelpaar is vaak een graspol in het hart van zo'n moeilijk bereikbaar moeras. Meestal is er slechts één jong dat al kort na de geboorte het nest verlaat, in de hoop roofdieren te snel af te zijn. De ouders lopen met het jong rond in de beschutting van een bos om het te voederen, tot het in staat is om te vliegen en zelf eten te vinden.

De Europese kraanvogel is nog een stuk groter dan een reiger of ooievaar, zo'n 1,20 meter. Hij weegt maar liefst 4 tot 6 kilogram en oogt, een handje geholpen door zijn spanwijdte van 2,20 meter, erg indrukwekkend. Volwassen kraanvogels onderscheiden zich door het contrast van zwart en wit in de nek en de felrode vlek op de kop.

DANSEN OM TE VERSIEREN

Kraanvogels zijn uiterst bedrijvige vogels. In het voorjaar, wanneer de volwassen vogels hun broeddrijf willen tonen, springen de partners met uitgestrekte vleugels om elkaar heen, soms tot enkele meters hoog. Uiterst gracieus, maar ook fel en energiek, als flamencodansers.

DE GROTE TREK

In de herfst verlaten de Noord-Europese broedvogels de moerassen van Scandinavië. Ze trekken dan via Duitsland, Nederland, België, Luxemburg en Frankrijk richting Pyreneeën en verder naar het zuiden met als eindbestemming Extremadura in Spanje. Daar brengen ze de winter door in uitgestrekte hoogstamboomgaarden met steeneiken.

Kranen zijn rasechte trekvogels. Ze maken nauwelijks gebruik van de thermiek maar vliegen, met een langzame slag, aan één stuk door op eigen kracht, waarbij ze af en toe wat zeilen. Daarbij vliegen ze in strakke lijnen en V-formaties, met een beurtrol om

de kop te trekken. Hun kruissnelheid kan oplopen tot wel 70 km per uur.

Tijdens de jaarlijkse voor- en najaarstrek plannen de kraanvogels steevast een aantal tussenstops op vertrouwde locaties, om er te eten en te rusten. De eerste vaste haltes tijdens de herfsttrek zijn het Zweedse Hornborgasjön en het Duitse Diepholz en Rügen, waar dan telkens vele tienduizenden kraanvogels verzameld zijn. Begin november bereikt de uittocht zijn hoogtepunt. Duizenden dieren vliegen dan ook over het oosten van Nederland en België naar hun volgende tussenstop: het Lac du Der en de meren van het iets zuidelijker gelegen Forêt d'Orient. Daarbij zorgen ze voor een oogverblindend én oorverdovend schouwspel.

Sinds de aanleg van het Lac du Der groeide Frankrijks grootste kunstmeer in geen tijd uit tot een hotspot voor kraanvogels, eerst voor honderden, daarna al snel voor duizenden, en tegenwoordig voor tienduizenden dieren. Zowel tijdens de voor- als tijdens de najaarstrek strijkt meer dan de helft van de

West-Europese populatie hier neer om aan te sterken voor de verdere reis.

De hoge poten, de lange nek en het grijze verenpak geven kraanvogels een dermate elegant voorkomen dat ze wel eens 'les dames grises' van het Lac du Der genoemd worden. Ook de cancan-veren die rond hun achterste wapperen – eigenlijk afhangende vleugelpennen in rust – zullen daar niet vreemd aan zijn.

FAMILIETRIIP

Kraanvogels zijn monogaam, blijven hun partner 20 tot 30 jaar trouw en onderhouden sterke familiebanden. Tijdens de najaarstrek blijven de families dikwijls bij elkaar. De jongen houden zich dan op in de buurt van de ouders en zijn gemakkelijk te herkennen: ze hebben een rossig bruine kop en missen de fraaie koptekening.

DOL OP RESTJES

In hun broedgebieden eten kraanvogels vooral grote insecten, wormen en amfibieën. 's Winters in Spanje vormen eikels een

Waar kraanvogels zitten, hoor je voortdurend opgewonden trompetkretten. Zodra een andere groep komt aanvlagen, worden ze luid welkom geheten. Het typische 'kru-kru-kru' gaat door merg en been.

belangrijk deel van hun menu. Tijdens de migratieperiode zijn ze veeleer aangewezen op een snelle hap, zoals oogstresten die zijn achtergebleven op de velden: maïskorrels, aardappelen en granen bijvoorbeeld.

De Franse overheid helpt de kraanvogels rond het Lac du Der een handje door premies te geven aan landbouwers die lekker slordig oogsten en die hun maïs-stoppelvelden pas omploegen na de herfsttrek, in december, of zelfs pas na de voorjaartrek, in april. Op die manier kunnen de kraanvogels maximaal van de oogstresten profiteren en voldoende krachten opdoen voor hun overwintering en de energieverlindende trek.

FERME AUX GRUES

Een wel héél bijzonder initiatief in dit verband is de Ferme aux Grues in Saint-Remy-en-Bouzemont, een joint venture van de toeristische sector en de Ligue pour la Protection des Oiseaux, kortweg LPO. Op dit voormalig landbouwbedrijf wordt nog steeds maïs geteeld, maar de zittende landbouwer betaalt zijn pacht in natura, met name in maïskorrels voor de kraanvogels.

Terwijl er tijdens de najaartrek overal rond Lac du Der nog wel voldoende voedsel te vinden is, moeten de kraanvogels het op hun terugtrek naar het noorden, in het voorjaar, met heel wat minder lekkers stellen. De vogels komen dan in de verleiding om neer te strijken op pas ingezaaide akkers, met landbouwschade en een roep om vervolg als resultaat. Een beetje Fransman trekt tenslotte voor minder zijn jachtgeweer! Om dat zoveel mogelijk te voorkomen, probeert de LPO de kraanvogels te concentreren op 61 hectare akkerland waarop extra kwistig met maïs is omgesprongen.

Vanuit een grote kijktoren, geschikt voor 50 personen, kan je de duizenden voedselzoekende kraanvogels in optimale omstandigheden gadeslaan, bovendien zonder ze te verstoren. De landbouwers rond Lac du Der varen er wel bij, en de kraanvogels ook, want die kunnen ongestoord hun buikjes rond vreten en energie opdoen voor het vervolg van hun lange tocht naar het Hoge Noorden. Op de terreinen rond de Ferme aux Grues zijn ook enkele schuilhutten voor

natuurfotografen ingericht. Werkelijk iedereen, en niet in het minst de toeristische sector, pikt een graantje mee!

De grootste aantallen kraanvogels tref je hier in maart, als de terugtrek op zijn hoogtepunt is. In de lente hebben de kraanvogels ook altijd haast. De noordelijke zomer duurt maar kort, en om geen tijd te verliezen, maken ze elkaar onderweg al het hof door klapwiekend tegen elkaar op te dansen. Geen betere plek om dit theatrale ballet te aanschouwen dan bij hun pitstop aan het Lac du Der en de Ferme aux Grues!

Leuk weetje: de volledige naam van het dorpje naast de Ferme is eigenlijk Saint-Remy-en-Bouzemont-Saint-Genest-et-Isson. Met 45 karakters de langste gemeentenaam in Frankrijk! Het heeft niet veel gescheeld, of er waren minder inwoners in het dorp dan letters in de dorpsnaam!

VIVRE COMME GRUE EN FRANCE

Een deel van de kraanvogels kiest er de laatste jaren voor om niet meer door te trekken naar Spanje, maar gewoon in Noord-Frankrijk te blijven overwinteren. Dik tienduizend overwinterende dieren is inmiddels al heel gewoon. Waarom zou je ook de Pyreneeën en volkomen geschifte Spaanse plezierjagers trotseren terwijl er rond Lac du Der óók voedsel aanwezig is en je daar relatief goed met rust gelaten wordt, een bende kraanvogeltoeristen even terzijde gelaten? Bovendien vormen de eilanden en slijkplaten in het meer een veilige slaapgelegenheid, want onbereikbaar voor predatoren en honden.

Het ziet ernaar uit dat de aanleg van dit reusachtig meer dus een langzame verandering van een oeroud trekpatroon in gang heeft gezet.

BEKLIJVEND OCHTENDRITUEEL

In de imposante kijkhut aan de Site de Chantecoq, die uitkijkt over het meer, zit je op de eerste rij voor een onvergetelijk schouwspel. Deze kijkhut is dubbeldeks uitgevoerd, met twee grote platformen en vele lopende meters kijkgaten, genoeg om een paar bussen vol watertandende vogelspoters te ontvangen.

De zeearend is een indrukwekkende wintergast. Behalve zijn enorme vleugelspanwijdte van 2 à 2,5 meter vallen vooral zijn grote gele snavel, de diep gevingerde vleugels en zijn witte staart op. Deze koning onder de roofvogels leeft van meerkoeten, eenden, vis en aas.

Rond het vijvercomplex van Outines-Arrigny komt de wilde kat nog voor.

Het vakwerk-kerkje van het verzonken dorp Nuisement-aux-Bois, in de typische 'pans de bois'-bouwstijl, werd gereed en heropgebouwd op de site van het Musée du Pays du Der.

Wanneer 's ochtends de zon opkomt, is het wachten op de allereerste kraanvogel die vanop één van de vele eilandjes in het meer zijn vleugels uitslaat richting voedselrijke akkers. Eens het ijs gebroken, volgen honderden kraanvogels dit dappere voorbeeld zodat de lucht al gauw boordevol zwarte wolken vol schreeuwende kraanvogels hangt. In grote V-formaties zetten de sierlijke vogels vervolgens koers naar hun favoriete voedselgronden, doorgaans in een straal van 10 km rond het Lac du Der.

Ook 's avonds, zowat een uur voor zonsopgang, is het verzamelen geblazen in de grote schuilhut, maar dan voor het aanschouwen van de slaaptrek. Honderden formaties van laag overvliegende kraanvogels verzamelen zich dan opnieuw tot een grijze vogelmassa op de eilanden in het meer.

Het typische 'kru-kru-kru', dat in hoge rollende klanken wordt uitgestoten, gaat door merg en been en bezorgt zelfs het grootste ijskonijn rillingen. Het gekrijs uit duizenden kelen is al even imposant als de aantallen kraanvogels die boven het meer opwieken.

SCHOMMELENDE AANTALLEN

Jaarlijks registreert de LPO hier pieken van 40 000 tot 70 000 pleisterende kraanvogels. Tijdens het winterhalfjaar tref je 's avonds op de dijk even ten noorden van de Site de Chantecoq vaak een kraanvogelteller aan. Die kan ongetwijfeld het antwoord geven op al jouw 'kraanvogelvragen'. Ook in de kijktoren van de Ferme aux Grues geven vrijwilligers van LPO tekst en uitleg.

De ideale momenten om kraanvogels waar te nemen, zijn uiteraard de periodes van de grote migratiebewegingen: van half oktober tot begin december en van eind februari tot half april. Toch arriveren al vanaf eind augustus de eerste tientallen kraanvogels op de eilandjes van het Lac du Der. De laatste jaren broeden er ook kleine aantallen kraanvogels in Noord-Frankrijk, en zelfs in Nederland. Mogelijk zijn de eerste kranen in augustus en september die 'losse' West-Europese broedvogels die al meteen na het broedseizoen samentroepen op hun vertrouwde stek.

De zone vanaf de kijkhut van de Site de Chantecoq tot enkele kilometers verder noordwaarts is niet alleen de beste plek om kraanvogels te spotten, maar tevens de uitgelezen locatie om vogels allerhande te zien. Vanuit de kijkhut zie je ook de restanten van de 'Gros Chêne', die niet alleen zwart kleurt van de neerstrijkende aalscholvers, maar af en toe ook het bezoek krijgt van een passerende zeearend.

LES ETANGS D'OUTINES-ARRIGNY

Net ten westen van het Lac du Der, ter hoogte van de Site de Chantecoq, strekt zich een prachtig lappendeken van weilanden, bossen en vijvers met rietkragen uit: les Etangs d'Outines-Arrigny. Vijvers die teruggaan tot de Middeleeuwen toen monniken er dijken opwierpen om zo viskweekvijvers te creëren. Vandaag telt het natuurgebied ruim 320 hectare en is het eigendom van de Conservatoire du Littoral.

Steek je het rondpunt aan de Site de Chantecoq over, dan zal je al gauw een smal wandelwegje ontdekken. Deze 'sentier de découverte' (8 km) voert je meteen rechts al naar een prachtige, ruime kijkhut met adembenemend zicht op de Etang des Landres. 's Winters stelen allerhande eenden, kolganzen, rietganzen en brilduikers er de show, terwijl hordes kraanvogels overvliegen richting achterliggende maïssakkers. In het najaar trekken hier bruine kiekendieven, visarenden, boomvalken, slechtvalken en zwarte ooievaars over. Tijdens het voorjaar zijn de ruime rietkragen kraamkamers boordevol karekieten en andere moerasvogels. Ook roerdomp, purperreiger en geoorde fuut komen hier tot broeden.

Na een korte doorsteek door het bos, zigzagt een knap plankenpad doorheen de rietkragen tot bij een kijkpunt met zicht over de Etang du Grand Coulon. Verderop, aan het kruispunt met de Ferme de la Pierre, voert het pad je linksaf. Het vervolg van de wandeling loodst je rond de Etang du Grand Coulon en langs de Etang de la Forêt. Via de dijk van het Lac du Der gaat het dan verder tot aan het vertrekpunt bij de Site de Chantecoq.

Behalve behoorlijk wat vis, leven hier ook nog beverratten, vuursalamanders, everzwijnen en zelfs de zeldzame wilde kat. Poolse Konikpaarden staan dan weer in voor het beheer van het gebied. Elke zeven tot tien jaar worden de vijvers volledig drooggelegd voor minstens enkele maanden. De slijkbodemplaat vormt dan tijdelijk een rijk gevulde tafel voor waadvogels. Tegelijk is de drooglegging het signaal voor tal van water- en moerasplanten, waaronder blaasjeskruid, fonteinkruid en gele plomp, om massaal aan het kiemen te slaan. Op die manier wordt de vijver klaargestoomd voor de volgende visweekperiode; de vijverbodem krijgt een broodnodige verjongingskuur en al die verse biomassa is de geknipte voedselbron voor de nieuwe – plantenetende – vissen die eraan zitten te komen.

FIETSEN EN WANDELEN

Wie na het vogelkijken even de benen wil strekken, komt in de buurt van het Lac du Der ruimschoots aan zijn trekken. Zo vind je er niet minder dan 250 km aan bewegwij-

zerde, lusvormige wandelroutes en meer dan 100 km aan uitgestippelde fietsroutes. Zin in heerlijk fietsen met zicht op het Lac du Der? Kies dan de 'Tour du Lac' die je via 38 km 'voie verte' over de dijken en langs de bossen van het Lac du Der voert.

Behalve het meer zelf, is ook het oostelijk gelegen Forêt du Der een bezoek méér dan waard; de aanleg van het Lac mag dan wel 1 000 hectare bos gekost hebben, er blijft nog altijd een aaneengesloten eikenwoud van ruim 5 000 hectare over.

NOG MEER MEER

Natuurlijkhebbers die na het Lac du Der nog niet uitgekeken zijn op de Franse meren, kunnen nog altijd een ommetje maken langs de zuidoostelijk gelegen 'Lacs Aubeois': Lac de la Forêt d'Orient, Lac du Temple of Lac Amance – trouwens evenzeer kunstmatige meren die aangelegd werden om de debieten in het bekken van de Seine, en daarmee de waterhuishouding van de lichtstad, te regelen.

Februari-maart is de meest spectaculaire periode omdat de kraanvogels elkaar dan dansend het hof maken.